

Shalk, Paul

Man. karte zur
L. Themas. Hip.
praktique.

de Paris 1920

1932

De 3621
80

[EXTRAIT DU BULLETIN DE L'INSTITUT D'ÉGYPTE, T. XIV. — SESSION 1931-1932.]

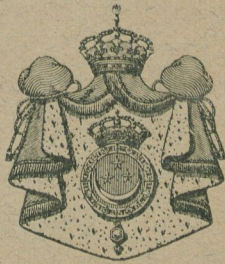
De 3627/80

MANUSCRIT ARABE
SUR LA PHARMACOPÉE HIPPIATRIQUE

(avec 3 planches)

DÉCOUVERT PAR

LE R. P. PAUL SBATH

LE CAIRE
IMPRIMERIE DE L'INSTITUT FRANÇAIS
D'ARCHÉOLOGIE ORIENTALE

—
1932

1932/921

MANUSCRIT ARABE

SUR LA PHARMACOPÉE HIPPIATRIQUE

(avec 3 planches)

DÉCOUVERT PAR

LE R. P. PAUL SBATH ⁽¹⁾.

J'ai l'honneur de vous soumettre le manuscrit arabe d'un ouvrage inconnu qui traite des chevaux.

On sait que les Arabes se sont toujours vivement intéressés aux chevaux, à leur élevage, à leurs qualités et à leurs maladies.

Un des écrivains les plus célèbres qui ont composé des livres sur les chevaux est le grammairien arabe Abdul-Malik ben Qoraib surnommé Al-Açmai عبد الملك بن قريب المكنى بالأصمعي, mort en 831 après J.-C. Son livre كتاب الخيل qui traite de tout ce qui concerne la connaissance des chevaux au point de vue plutôt littéraire, a été imprimé à Vienne en 1895 par le Dr Haffner en 62 pages.

Un autre ouvrage plus pratique est le livre de l'Équitation et des Signes des Chevaux كتاب الفروسية وشيات الخيل, composé par Abou Youssof Yakoub Ibn Akhi Hizâm أبو يوسف يعقوب ابن أخي حزام, décédé en 902 de l'ère chrétienne. Cet ouvrage n'est pas imprimé, mais il existe en manuscrit au Musée Britannique n° 1305.

La Bibliographie des autres très nombreux ouvrages sur les chevaux écrits par les Arabes est encore à faire. On trouve dans les Catalogues de beaucoup de Bibliothèques les titres de pareils livres.

⁽¹⁾ Communication présentée à l'Institut dans sa séance du 7 décembre 1931.

L'ouvrage que j'ai l'honneur de vous soumettre, et que j'ai acquis en Égypte, porte le titre de *Pharmacopée Hippocratique* أقربازين في علم طب الخيل. Son introduction est très intéressante. En voici la traduction française :

« La Pharmacopée Hippocratique traite de la connaissance des chevaux de race et du soin de leurs maladies.

« Ce livre retrouvé en arménien a été traduit en arabe; il nous initie à la connaissance des chevaux de race, de leurs propriétés, des maladies qui les attaquent et des causes auxquelles elles sont dues, des remèdes à y appliquer soit par médicament, soit par saignée, soit par amputation, soit encore par incision; il nous apprend de plus la manière de les tenir éveillés ou endormis, etc.

« Les noms des remèdes et des médicaments étaient inconnus en arabe. Par chance, il se trouva parmi les prisonniers de guerre un chirurgien arménien qui les expliqua en arabe et en fixa les mots techniques. Cet homme était versé et expérimenté dans son métier.

« Ce livre, nous apprend l'auteur, ne contient que ce qui a été mis en expérience et ce dont on a été sûr; le roi d'Arménie ملك الأرمن, ajouta-t-il, l'avait retiré des Archives des Califes à l'école de Bagdad من دار العلم مدينة بغداد lors de son expédition en compagnie de l'armée vaincue العدد المخذول.

« L'original était en arabe, il le fit traduire en arménien. Voilà, dit-il, comment notre droit nous fut restitué. Que Dieu veuille nous aider à atteindre notre but et rendre les services que nous nous proposons!

« Voici la table des matières d'après l'original :

« Chapitre 1er. Pharmacopée Hippocratique des traitements des maladies, des signes et de la distinction entre les chevaux de bonne et de mauvaise qualité, par les soins du médecin Mohammad Ibn al-Khalifa Yacoub, d'origine arabe الحكيم محمد ابن الخليفة يعقوب من جنس العرب, et le concours du philosophe persan Saad Addine Ibn Azzaher الفيلسوف سعد الدين بن الظاهر العجمي. Il fut traduit par le nommé Mahboub, arménien, et son collaborateur nommé Aboul Farag أبو الفرج, qui connaissait à fond l'arabe et était versé dans

toutes les langues. Cet ouvrage a été retiré de l'école de Bagdad par le roi d'Arménie sous le règne d'Azzaher Rokn Addine Baibars, roi d'Égypte, الظاهر ركن الدين بيبرس صاحب مصر que Dieu illumine son tombeau ».

Il m'a été impossible d'identifier les noms de tous les auteurs cités dans cette introduction.

Le Sultan dont le nom figure ici est naturellement le célèbre Azzaher Rokn Addine Baibars qui a régné en Égypte de 1261 à 1277. Guerrier, chasseur et joueur de polo intrépide, il est très possible qu'il se soit intéressé à un livre scientifique sur l'élevage et le traitement des chevaux.

Parmi les savants mentionnés, je propose d'identifier le nommé Aboul Farag avec Grégoire Aboul Farag, le célèbre Bar-Hebreus décédé en 1286 أبو الفرج غريغوريوس المكنى بابن العبري qui, comme dit le texte, connaissait à fond l'arabe et était versé dans toutes les langues. Il était, comme on le sait, contemporain du Sultan Baibars. Mais dans la liste de ses nombreuses traductions syriaques et arabes on cherche en vain un livre sur les chevaux. Étant donné qu'il était Maphrien ou Catholicos dans l'Arménie et les pays voisins, il est possible qu'il ait possédé la langue arménienne et qu'il soit, avec le dit Mahboub, traducteur de l'ouvrage en question.

Notre manuscrit comprend 183 chapitres, contenus en 105 pages dont chacune est d'environ 25 lignes. Il a été transcrit vers la fin du XVIIIe siècle. Son format est de 22 × 16 centimètres.

J'en reproduis ci-après la photographie de six pages, dont la première représente l'introduction.

PAUL SBATH.

LE CAIRE. — IMPRIMERIE DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'ARCHÉOLOGIE ORIENTALE.

LE CAIRE. — IMPRIMERIE DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'ARCHÉOLOGIE ORIENTALE.

LE CAIRE. — IMPRIMERIE DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'ARCHÉOLOGIE ORIENTALE.

LE CAIRE. — IMPRIMERIE DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'ARCHÉOLOGIE ORIENTALE.

واما الخلل الموصوفه فاجب صفا تفر من الصق الى الكبر
 وكل الامات المعرفه قد تسمى الجيد والروى والرزون وبها
 يعرف من الصفات البات الثالث والثلاثون
 في وصفه المادغ والا ذهبن اذ كان صغور من الشفق البصر
 او الشعر ما في او الشفق كبريت عيب البات الرابع والثلاثون
 في وصفه عيوب الا ذهبن اذ كان من ثانيا المخلوق
 وتقط له ما سيج فاعلمه الطرش وهذا المرض يكون في الاذن
 الشساع كثير منها الا ذهبن او كونه له ذوه في جبهته واذ كان
 ملاذ او احد طرفي الاذن قصير يكون عيبا واذ كان من الاذن
 يعيد يكون عيب البات الخامس والثلاثون في وصفه
 عيوب العين الاذن ثانيا فقد رتظت الاذن في وارتظت
 الاذن في العين وان كان الواحد كحلي والحقول يكون عيبا كبيرا
 والحدوب اذ كان ابيض اذ ارتق يكون حدوث ليس الشس
 او من البر او من الشرح والذى يكون يتشبع بالما روما
 يتشبع بالليل فهذا عيب كبير والذى يكون عيبا عموفا
 يكون كثير عيب والذى يكون بينا من عيبه فليلا
 والسواد تايل عيب كبير البات السادس والثلاثون
 في عيوب الوجه والاذن وحلق الذي يكون فوق الفم
 او اذن او يوان وجه سميت عيب البات السابع والثلاثون
 في عيوب عيوب الفم الذي يكون متفتحا مرضا اذا سقيته
 بقرح الاذن ويشتع حسسه وطويل الاضراس والذى يكون
 له صرس ما يد ويكون لسانه قصير ولا ارض الذي يصير
 فخلها عيب عيب البات الثامن والثلاثون في عيب الرشد
 وقد ذكرنا الا مفاصل الجيده والروى ويتبق في ذلك هنا
 عقب الرقود اذ كان فارضات العم يكون عيبا فليلا
 واذ

واذ يرى برقع راسه الخوق وما عجزنا قدامه واد الركن في عينه
 ما كبرنا او لا يكون عيب رروس الا كان اذ كانت طالع عيب
 البات التاسع والثلاثون في عيوب الطر الطويل والذين والذوق
 عيب اذ كان الظفر مسرجا ويكون راس الاذن فعاينه وسلسله
 الظفر وكذا يكون قصير هذا عيب عيب واذ كان الفوس حدب
 عيب اذ كان نحوم رقيقا واجتا به حاتم عيب البات
 الاربعون في عيوبه اكل العليم عيب ويكون بجانب الذنب
 واجلي ويكون كحل مثل البقعه عيب اذ كان كحل العليم الواحد
 ما في الاذن واجلي ما يكون حلقه او يكون وهو من الراس الى
 ضيق انصرا ب الرباح او يكون حلقه او عيشه او انما
 ضربه في كمله او كحل الطويل الرضو او كحل الضعيف ورو والصلب
 اذ كان صغيرا اليان متقويه قصير وما هي عيب عيب البات
 العاشر والاربعون في عيوبه الصبر اذ كان الصبر ضيقا وان رات
 يكون الواحد كبيره الا ذهبن او يكون الواحد داخل والاخر خارجا
 فهو عيب البات الثاني والاربعون في عيوبه يدية اذ كانت
 يديه قصا ووطا ه طالع ويكون موضع مال ووطا واطي
 يرمي الى قدام فهو عيب ما كان طويل الكعب وعصير رضو
 حجم ركب والذى يكون ركبته مؤديه هذا عيب عيب والذى يكون
 اصراف البر او ركب البر او روم ما به الى حوالها عيب
 والذى يفرج من يديه يكون من حوز واذ من حوز عيب عيب
 والحشف الذي يكون قرب الخ في ارضه فهو يشبه الصدف ويكون
 مرقوم رطب من حافون واذ شق يلقى يديه بعضه على بعض
 وسواها و يديه تكون مقويه فهو عيب ويكون من قطع عيبه
 ويكون يتصن كبره من اجل ان يتصن كثيرا بينا البات
 الثالث والاربعون في عيوبه فلو واذ رعت في الرضو

Manuscript arabe sur la Pharmacopée hippocratique (pages 33-34).

عليه عن خلجانها واما استحق اسفة اربعين اماره
 واسمها با عا و با حدر منه قليل واصرفه في كل راطم
 به الطلوع اصاب الثالث واستوفت في العمل
 الذي يطالع في المرزوق وعلا منه بنو لا سقور
 وباعسن حلهه تا حد عرف في سقور سربورسد
 واسمها وصب عليه رينا وادهم به وبالمد
 نسله بالربا و الما الحار ميل هكذا اياها يهمل
 ويستو اخر فيه تاخذ رينتا نخله بالوئب
 وندهنه في الاكل الذي يزل عنها الشمر واخذ
 في اسفوره على اكله فخصا حترج اخر تاخذ
 يش يا في ثلاثة اواق و ربيب الجلبنة اوان
 بوزم و بكملي و اوق المرس في الشمر واعلم
 بوزم وادهمه اخر اطبخ المرزوق وخذ ما الذي
 له و اعسله المرزوق وشفه و اعزل الزيت والرو
 وادهمه بسوي اليا ب الرابع والسوف
 في القز و المعص و علا منه سبدر في رسته
 و يفتد مناصله و يرمى و يام و يجرم و يرمي
 به و واهه تاخذ كجيد عشر درهم و صب عليه
 ثلاثة ابطال و قتره و صب في حلهه اخر تاخذ
 هليلج اصغر موزع نواه مشر و حترج السوسان
 و اذيت بالونه درهم و قز الحنج تاخذ و صب عليه
 الرطال ماء و اطلح اليه ان يسخن رطوبه لا غير صفه
 واضف به و اقطع الاطراف منه و مشه قنطرة
 وهو ينع المزر و ينع ايضا اخر تدهن يدك
 بالصل و اربيت و تاخذ في المرزوق و حترج
 الزبيب

الزبيب حترجه و اطلح المرسل قويا و يطبخ معه
 روز درهم و حترجه و حترجه و حترجه و حترجه
 و كلف له حدر يصفه و با و في المرزوق سقور
 اليا ب الخامس والسوف في وضع الدار
 و علامته انه يهيه عت و منه و سقور في عمل
 و راسه و حترجه و يطبخ و يهيج من ملان
 و ما يند رينج و من قوق موهه اذ ارميت في
 اننه يشا ما ينعف لاسه و اياه بشد كاس
 حلهه في و منه شمر و اوقه و اياه و اياه
 بالبر و اياه في اسف و اخر تاخذ و رده
 مسك و اطلح بالسد و اياه و اياه و اياه
 و استوفت في المرزوق الذي بال الشمر الحضر
 منها و علامته سكره مناصله و شفاه و واهه
 تاخذ اربا و اطلح بالماء و صب فيه و حترجه
 ما كرسه حرا و اسفه و اياه و اياه و اياه
 عشر درهم و اسفه و صب عليه قليل من العمل
 و منه و طله سكر و اطلح حترج و اياه و صب المرزوق
 و اياهه سقور عدله الى اسفل و حترجه سقور
 و اياهه شفاه و اياهه و اياهه و اياهه
 و اياهه و اياهه و اياهه و اياهه و اياهه
 فهو يا في ان سقور الماء الساق و اياهه
 في الحار و اياهه و اياهه و اياهه و اياهه
 كل يوم يمشح الحار و رينه مشه و اياهه و اياهه
 وهو يطالع الى راحه و منه و اياهه و اياهه
 و اياهه و منه و اياهه و اياهه و اياهه

Manuscript arabe sur la Pharmacopée hippiatricque (pages 53 - 54).

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft.

D: De 3621/80

ULB Halle

3/1

000 894 079

